կը գծագրէ։ Իմ դատս հաւատարապէս կը զօրէ երկուքին ալ, չունիմ ստորադասութեան զգացումը։

6) Գալով Զօհրապի հարցին՝ դարձեալ շիտութիւն կայ։ Մեր հիացումը անոր արուեստին, ոճին մասին է, եւ ոչ թէ նորավէպերուն պարունակութեան։ Զօհրապի աշխարհիկ (այս անգամ գործածելու համար ձեր բառը) մտայնութեան արտայայտումն են իր նորավէպերը իբր նիւթ։ Ասով սակայն մենք չենք ստորագնահատեր արուեստագէտը։ Ատոր վկայ են այն էջերը՝ զոր նուիրած ենք լայնօրէն վերլուծելու անոր ոճը, արուեստը, արտայայտութեան եղանակը, նորավէպի բացուիկ-իշխան գրողը եւ ներկայացուցիչը մեր գրականութեան մէջ։ Ինչո՞ւ այս պարզ բաժանումը նկատի չառնուիր։ Զօրան ալ կը քննադատուի իր նիւթերու մըշակման կողմէ, բայց կը գնահատուի իբր արուեստագէտ։ Նոյնը ըրած ենք մենք Զօհրապին համար։

7) Արուեստի մասին արտայայտուած էինք։ Քիչ մը նուազ բացայայտ ձեւով գուցէ։ Մեր գործը Օշականի գործին հետ համեմատուելիք չէ։ մեր երկուքին նպատակները տարբեր եղած են։ Ամբողջութիւն մը տալու ձգտումն է որ մեզի սկզբունք եղած է, եւ ոչ թէ մասնական նկատումներ։ Եւ յեսոյ մեր սեղմութեան մէջ յաճախ ամէն էջ կը պարունակէ դատաստան մը, տեսակէտ մը ճշտուած կամ հերքուած, համառօտ ու ամփոփ ձեւով մը։ Անկարելի չէր Օշականի եղանակը կիրարկել, բայց ատիկա կը հեռացնէր մեզ մեր նպատակէն։ Օշականի լայն մեկնութիւնները, խորհրդածութիւնները եթէ սեղմելու ըլլաք, յաճախ ոչինչ բան մը կը մնայ իրական՝ իբր դատաստան եւ իբր տեսութիւն։ Օշականի եղանակին մասին մենք օր մը լայնօրէն պիտի խօսինք։ Արուեստը, գրականութիւնը, արուեստագէտի ըմբռնումները պակաս չեն մեր գործին մէջ, բայց այդ ամէնը վճիտ պարզութեամբ տալու ճիգն է որ առաջնորդ ունեցած ենք։ Եւ ուրախ ենք որ այդ տեսակէտը նկատի առած էք եւ արուեստէ անհաղորդ չէք նկատեր մեզ։

Ասով վերջացած կը համարինք մեր գրախօսութիւնը, երկու կողմէն ալ աւելորդ ժամանցառութեան առիթ չտալու համար։ Ուրախ պիտի ըլլամ եթէ այս մանրամասնութեամբ գիրար աւելի լաւ հասկցած ըլլանք։ Անգամ մըն ալ շնորհակալութիւն յայտնելով Ձեր գնահատական արտայայտութեանց համար, կը վերջացնեմ պատասխանս, մնալով բարեկամներ եւ հաւատարապէս սիրողներ մեր անդուդական ազգին եւ հայ գրականութեան։

Հ. Մ. ՃԱՆԱՇԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳ

ՄԱՀ ԳԷՈՐԳ Զ.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

1953, Մայիս 9. Էջմիածնի Մայր Տաճարի զանգերը կը հնչեն ընդհատ, տխուր հեծեծանքներով. սուգի մէջ են միաբանները, սեւերով պատած է Կաթողիկոսական Գահը։ Գէորգ Զ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ոչ եւս է։ Զայնասփիւռն ու հեռագիրներ գոյժը կը հաղորդեն սփիւռքի հայութեան. ու ազգն ամբողջ անհուն վշտով կ'ողբայ անդարձ մեկնումը Էջմիածնի Գահակալին։ Հոգեհանգստեան արարողութիւններ կը կատարուին անընդհատ, ըլլա՛յ Էջմիածնի, ըլլա՛յ դաղթաշխարհի զանազան կեդրոններուն մէջ. իսկ թաղման կարգը մեծ հանդիսաւորութեամբ տեղի կ'ունենայ Մայիս 27-ին։

Աննախընթաց սուգ մը կը ծանրանայ հիմա հայ հաւաքականութեան վրայ, քանի որ երեք աթոռներ, Երուսաղէմ – Անթիլիաս – Էջմիածին, կը մնան թափուր. քաղաքական մոայլ կացութիւնը

թոյլ չի տար 1949-էն ի վեր Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռին վրայ բազմեցնել Կիւրեղ Բ. Իսրայէլեանի յաջորդը. նմանապէս երկու տարիէ ի վեր կը յապաղի ընտրութիւնը Անթիլիասի նոր Կաթողիկոսին։ Եւ ահա՛ ասոնց վրայ՝ անակնկիկոսին։ Եւ ահա՛ ասոնց վրայ՝ անակնկալ ու յանկարծական սուգը նաեւ Էջմիածնի Աթոռին։

Մինչ ցաւով կ'արձանագրենք այս տողերը՝ յաւիտենական հանգիստ մաղթելով հանգուցեալ Հայրապետի հոգւոյն, կը հայցենք Աստուծոյ անսահման ողորմութիւնը, որպէսզի վերակենդանանայ թաթիւնը, որպէսզի վերակենդանանայ թափուր աթոռները արժանընտիր հայրապետներով, որոնք կարենան հայ ազգը պետներով, որոնք կարենան հայ ազգը առաջնորդել ճշմարտութեան եւ սիրոյ ուղիներէն։

Գէորգ Զ. ծնած էր 1868-ի Դեկտ 2-ին, Նոր-Նախիջեւանի մէջ. Զէօրկճեան հասեստ ընտանիքի մը զաւակն էր ան, որ նախ վայելած է իր գերդաստանին ազգային ու եկեղեցական աւանդութիւններով։ 1879ին, նախորդ հարուստ մթնոլորտը։ Նոր-նական կրթութիւնն աւարտելէ ետք, կ'ընդունուէր Գէորգեան ճեմարան. փայլուն յաջողութիւններով պսակուած ու երաժշտական ընտաւոր ձիրքերով օժտուած, ճիշտ տասը տարի վերջ, սարկաւագ կը դառնայ Գարեգին Ցովսէփեանցի (աձեռնադրուի Կիլիկիոյ) հետ։ 1890-ին պա Կաթողիկոս Կիլիկիոյ, ուր կը հեկը գտնենք զինք Լայպցիկ, ուր կը տեւի աստուածաբանական ու փիլիսոփայական ուսումներու եւ կը յաճախէ պատական Երաժշտանոցը։ 1894-ին կը վերադառնայ Էջմիածին, նուիրուելու ուսուցչական եւ դաստիարակչական առաքելութեան։ 1895 – 1913 ժամանակաշրջանը կ'անցընէ իր ծննդավայրին մէջ՝ կրթական գործունէութեամբ եւ երաժշտական գործունէութիւններով։ 1913-ի Յունիսին վարդապետ կը ձեռնադրուի Գէորգ Ե. Կաթողիկոսէն, ու կը նշանակուի Նոր-Նախիջեւանի Առաջնորդական փոխանորդ։ 1914–1916-ի ազգի օրերուն կը կատարէ Էջմիածնի մէջ Եղբայրական Օգնութեան Կոմիտէն, ապա կը նշանակուի Երեւանի Եղբայրական Օգնութեան Կոմիտէի Նախագահ։ 1917-ին կ'ընդունի Եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը Գէորգ Ե. Կաթողիկոսի ձեռքէն ու կը ստանձնէ Մայր Տաճարի Լուսարարապետի պաշտօնը։ 1922-ին զինք կը գտնենք Թիֆլիս, իբր թեմական Առաջնորդ. 1927-ին Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդի անդամ է. յաջորդ տարին դարձեալ կ'ուղղուի Թիֆլիս, խափանելու համար «Ազատ Եկեղեցի» կոչուած շարժումը, ու կը յաջողի վերաստեղծել միութիւնը Մայր Աթոռին շուրջ։ 1932-էն մինչեւ Խորէն Ա.-ի եղեռական մահը, կը մնայ Գերագոյն Խորհուրդի անդամ. այնուհետեւ կը նշանակուի Կաթողիկոսական Տեղապահ, մինչեւ 1945. շրջան մը տխուր իրադարձութիւններու, որ սարսափով կը լցնէին մեզի Եւրոպական երկրորդ պատերազմի աղէտները։ 1945-ի Յունիս 22-ին, ազգային եկեղեցական մեծ ժողովին մէջ, լիաքուէ կ'ընտրուի Կաթողիկոս, եւ քանի մը օր վերջ կը կատարուի օծումն ու գահակալութիւնը Գէորգ Զ.-ի։

Իր օրով վերաբացուեցաւ ճեմարանը, սկսաւ հրատարակուիլ «Էջմիածին» նոր պաշտօնական ամսագիրը, վերամշակուեցաւ Էջմիածնի տաճարին վերանորոգութեան ծրագիրը, տեղի ունեցաւ հայրենադարձը, փորձեր եղան ստեղծելու միութիւն մը կաթողիկոսական Պատուիրակներով՝ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ. հանգուցեալին երազն ալ եղած է հայ եկեղեցական բարեկարգութեան մը ծրագիրը եւ ազգային եկեղեցական Սահմանադրութիւն մը։ Քաղաքական մարզին մէջ ալ Գէորգ Զ. վերարծարծեց Հայկական հարցը։

Ու հիմա ան կը պատկանի պատմութեան. մինչ յարգանքով կը հրատարակենք այս համառօտ տեղեկութիւնները, կը բաղձանք որ շուտով վերնայ սուգի պատանքը Էջմիածնի Գահէն, նոր արշալոյսի մը յուսալիր ակնկալութիւններով։

***

ՄԱՀ ԱՐՇԱԿ ՋՕՊԱՆԵԱՆԻ

Ցնցիչ գոյժ մը տխրութեամբ համակեց հայ մամուլը։ Պր. Ա. Զօպանեան ինքնաչարժի արկածի մը զոհ։ Փուասոնիէրի փողոցին մօտերը խուժդուժ վարիչ մը կը զգեռնէ 82-ամեայ ծերունի գրագէտը։ Ու

© National Library of Armenia